

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHINING KASBIY-SUBYEKTIV POZITSIYA —
SUBYEKTIVLIK, KOMPETENTLILIK VA PROFESSIONALLIKNING
NAMOYON BO‘LISHI SIFATIDA**

Imurodov Samadjon Xolberdiyevich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti,
Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakultetining fakultetlararo
Pedagogika kafedrasida mustaqil tadqiqotchisi
e-pochta: I.Samad@gmail.com

Ильмуродов Самаджон Холбердиевич

Самаркандский государственный университет имени Шарафа Рашидова,
Межфакультетский факультет дошкольного и начального образования
Независимый исследователь кафедры педагогики

Imurodov Samadjan Kholberdievich

Samarkand State University named after Sharaf Rashidov,
Inter-Faculty of the Faculty of preschool and primary education
Independent researcher of the Department of pedagogy

Annotatsiya: *Maqolada bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy-subyektiv pozitsiya pedagogik faoliyatda subyektivlik, kompetentlilik va professionallikning o‘zaro uyg‘unlashgan namoyoni sifatida talqin qilinadi. Kasbiy-subyektiv pozitsiya shaxsning o‘zini anglash, maqsadli tanlov va mas‘uliyatni qabul qilish qobiliyatini ifodalasa, kompetentlilik kasbiy bilim, ko‘nikma va shaxsiy sifatlar integratsiyasi orqali ta‘lim jarayonini samarali tashkil etishga imkon beradi.*

Kalit so‘zlar: *kasbiy-subyektiv pozitsiya, bo‘lajak o‘qituvchi, subyektivlik, kompetentlilik, professionallik, shaxsiy rivojlanish, refleksiya.*

Аннотация: *В статье профессионально-субъектная позиция будущего учителя рассматривается как гармоничное проявление субъективности, компетентности и профессионализма в педагогической деятельности. Профессионально-субъектная позиция отражает способность личности к самопознанию, целенаправленному выбору и принятию ответственности, тогда как компетентность обеспечивает эффективную организацию образовательного процесса через интеграцию профессиональных знаний, умений и личностных качеств.*

Ключевые слова: профессионально-субъектная позиция, будущий учитель, субъектность, компетентность, профессионализм, личностное развитие, рефлексия.

Annotation: *The article interprets the professional-subjective position of pre-service teachers as a harmonious manifestation of subjectivity, competence, and professionalism in pedagogical activity. The professional-subjective position reflects the individual's capacity for self-awareness, purposeful decision-making, and assuming responsibility, while competence enables the effective organization of the educational process through the integration of professional knowledge, skills, and personal qualities.*

Keywords: *professional-subjective position, pre-service teacher, subjectivity, competence, professionalism, personal development, reflection.*

Oliy ta'lim muassasalari oldidagi umumiy vazifalardan biri — bo'lajak o'qituvchilarda tashabbuskorlik, mas'uliyatlik, ijtimoiy va kasbiy mobillikni rivojlantirish, shuningdek, o'zgaruvchan dunyoda kasbiy hamda shaxsiy o'zini aniqlash qobiliyatini shakllantirishdan iborat. So'nggi o'n yillikda psixologik-pedagogik ilmiy adabiyotlarda **“shaxsiy potensial”** va **“shaxsning subyektiv potentsiali”** tushunchalarining mazmunini tadqiq etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Subyektivlikni o'rganishga qaratilgan yondashuv, insonning o'z hayoti jarayonlarida — rivojlanish, ta'lim olish va mehnat faoliyatida — faol rol o'ynashi haqidagi mahalliy ilmiy an'analarni izchil rivojlantirishga asoslanadi.

V.A.Slastenin fikricha¹, **subyektivlik** — bu shaxsning murakkab integrativ xususiyati bo'lib, uning faol tanlovga asoslangan, tashabbuskor va mas'uliyatli tarzda o'z faoliyatiga, odamlarga, dunyoga, hayotga hamda o'ziga nisbatan munosabatlarini o'zgartirishga qaratilgan qobiliyatini aks ettiradi.

Mahalliy psixologiyada **“shaxs potentsiali”** tushunchasining umumiy talqini B.G.Ananev² tomonidan shakllantirilgan ilmiy yondashuvga tayanadi. Olim ushbu potensialni inson rivojlanishi va o'zini rivojlantirishning mavjud zaxiralari va resurslari, shuningdek, shaxsning o'zini takomillashtirish imkoniyatlari haqidagi bilimlar tizimi sifatida talqin qiladi.

D.A.Leontev esa **“shaxsiy potensial”** tushunchasining mazmuniga quyidagi tarkibiy elementlarni kiritadi³: **shaxsiy avtonomiya va mustaqillik, ichki erkinlik; hayot mazmunining anglanishi; murakkab sharoitlarda barqarorlik; ichki**

¹ Сластенин В.А. Субъектно-деятельностный подход в образовании. Научные труды МПГУ. Серия: Психолого-педагогические науки. М.: Прометей, 2000. С. 3-22.

² Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. М.: Наука, 1977. С. 14-31.

³ Леонтьев Д.А. Личностный потенциал как потенциал саморегуляции. Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им. М.В. Ломоносова, вып. 2. Под ред. Б.С. Братуся, Е.Е. Соколовой. М.: Смысл, 2006. С. 85-105.

o'zgarishlarga tayyorlik; yangi va noaniq ma'lumotni qabul qilish qobiliyati; doimiy harakatga tayyorgarlik; faoliyatni rejalashtirishning individual xususiyatlari; shaxsning vaqtga nisbatan istiqboli.

Tizimli yondashuvga muvofiq va gumanistik ta'lim paradigmasidan kelib chiqib, **subyekt potensialining o'z-o'zini tashkil etuvchi tizim sifatidagi tuzilmaviy belgilari** sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: **integrativ faoliyat**, ya'ni shaxsning barcha namoyon bo'lish shakllarida faol hayotiy pozitsiya; **shaxsningvaqtinchalik nuqtai nazari; refleksiya qobiliyati** (faoliyat jarayoni va natijalarini anglash, talqin qilish va prognozlash orqali xulqni tartibga solish); **mas'uliyat**, ya'ni xulq-atvorni tashkil etish, boshqarish va me'yorlash; shuningdek, **o'zini ro'yobga chiqarish (self-realizatsiya) va o'z-o'zini aniqlash (self-determination)** qobiliyati.

Bo'lajak o'qituvchining kasbiy-subyektiv pozitsiyasi shaxsda shakllanayotgan kasbiy imkoniyatlar ya'ni, kompetensiyalarda jamlanadi. Ushbu salohiyat oliy ta'lim muassasasining ta'lim-tarbiyaviy jarayonida **shaxsiy-kasbiy o'zini rivojlantirishning individual trayektoriyalari va dasturlarini amalda qo'llay olish**, zarur hollarda ularni **korreksiya qilish, o'quv-kasbiy hamda hayotiy yutuqlarni tahlil qilish, o'zini takomillashtirish**, shuningdek, **kasbiy va subyektga yo'naltirilgan kompetensiyalar rolini kuchaytirish** kabi jarayonlarni amalga oshirishda namoyon bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchi shaxsining kasbiy-subyektiv pozitsiyasi uning shakllanib borayotgan kasbiy kompetensiyalarida mujassamlanadi. Mazkur pozitsiya o'qituvchining ta'lim muassasasidagi o'quv-tarbiyaviy jarayonda shaxsiy va kasbiy o'sishga yo'naltirilgan individual rivojlanish trayektoriyalari hamda o'zini o'zi rivojlantirish dasturlarini amaliy jihatdan hayotga tatbiq eta bilishida; zarurat tug'ilganda ushbu trayektoriya va dasturlarni mos ravishda korreksiya qilishida; o'quv-kasbiy hamda hayotiy yutuqlarini o'z-o'ziga tahlil etish orqali baholashida; o'z ustida muntazam ishlashida va kasbiy hamda subyektga yo'naltirilgan kompetensiyalar rolini kuchaytirishida namoyon bo'ladi.

Mustaqil faoliyat natijasida kasbiy kompetentlik asta-sekin professionalizmga aylana boradi. Professionalizm — yuqori darajadagi mahorat bo'lib, mutaxassisning o'z kasbini chuqur egallaganligini bildiradi hamda o'quv jarayonida o'zlashtirilgan bilim va ma'lumotlardan ijodiy tarzda foydalanish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchining kasbiy-subyektiv salohiyati mazmuni va tuzilmasini tahlil qilgan V.A.Slastenin refleksiyaning professionalizmning tizim hosil qiluvchi omili sifatida talqin etadi. Uning fikricha, refleksiya o'qituvchiga avvalgi kasbiy-shaxsiy tajribaning stereotiplarini yengib o'tishda, shuningdek, kasbiy-pedagogik vazifalarni

bajarish jarayonida yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni konstruktiv hal etishda yordam beradi.

Foydalanilgana adabiyotlar ro‘uxati

1. Слостенин В.А. Субъектно-деятельностный подход в образовании. Научные труды МПГУ. Серия: Психолого-педагогические науки. М.: Прометей, 2000. С. 3-22.
2. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. М.: Наука, 1977. С. 14-31.
3. Леонтьев Д.А. Личностный потенциал как потенциал саморегуляции. Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им. М.В. Ломоносова, вып. 2. Под ред. Б.С. Братуся, Е.Е. Соколовой. М.: Смысл, 2006. С. 85-105.